

Lucia Mazúchová, Andrea Porubská

Respekt a úcta v porodnictví

Poděkování

Rády bychom poděkovaly recenzentům knihy *prof. MUDr. Michalovi Zikánovi, Ph.D., prof. PhDr. et Bc. Ludmile Matulníkové, Ph.D., doc. MUDr. Erikovi Kúdelovi, Ph.D., a Mgr. Evě Hendrych Lorenzové, Ph.D.*, kteří pozitivním kritickým přístupem a cennými připomínkami pomohli ke zpřesnění, k obohacení a k finální verzi této monografie.

Naše upřímné poděkování patří i komunitní porodní asistentce, zakladatelce a ředitelce obecně prospěšné společnosti Porodního domu U čápa, o.p.s. www.pdcap.cz *Zuzaně Štromerové*, která věnovala čas přečtení rukopisu a která svým praktickým náhledem a podnětnými komentáři byla přínosem pro tuto publikaci.

Díky patří i našim respondentkám, které se zapojily do výzkumné studie a bez kterých by se nedal výzkum zrealizovat.

Velké poděkování patří také *Mgr. Vlastě Wirthové*, vedoucí redaktořce vydavatelství Grada Publishing za její doprovázení, ochotu a pomoc při vydání monografie.

Na závěr děkujeme i našim rodinám za trpělivost, pochopení a podporu během psaní publikace.

Lucia Mazúchová, Andrea Porubská

Respekt a úcta v porodnictví

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Mgr. Lucia Mazúchová, PhD., Mgr. Andrea Porubská

RESPEKT A ÚCTA V PORODNICTVÍ

Překlad: Ludmila Míčová

Recenzenti: doc. MUDr. Erik Kúdela, PhD., Mgr. Eva Hendrych Lorenzová, Ph.D., prof. PhDr. et Bc. Ludmila Matulníková, PhD., prof. MUDr. Michal Zikán, Ph.D.

Vydání odborné knihy schválila Vědecká redakce nakladatelství Grada Publishing, a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2022

Cover Photo © depositphotos.com, 2022

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

jako svou 8700. publikaci

Odpovědná redaktorka Karla Hejduková

Sazba a zlom Josef Lutka

Obrázky nakreslily Martina Greštiaková, Terézia Jančeková

a Daniela Ščepková

Počet stran 112

1. vydání, Praha 2022

Vytiskla TISKÁRNA V RÁJI, s.r.o., Pardubice

Autoři a nakladatelství děkují společnostem HELAGO – SK s.r.o., Medplus s.r.o., ShuTech s.r.o., Union zdravotná poisťovňa, a.s.

**a Mgr. Mičudová Jarmila,
Zdravotnícke zásobovanie
Karvaša Bláhovca 161, Vrútky**

Zásobovanie zdravotníckym materiálom od Apo Z pre Vaše zdravotnícke zariadenie.

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků, což není zvláštním způsobem vyznačeno.

Postupy a příklady v této knize, rovněž tak informace o lécích, jejich formách, dávkování a aplikaci jsou sestaveny s nejlepším vědomím autorů. Z jejich praktického uplatnění však pro autory ani pro nakladatelství nevyplyvají žádné právní důsledky.

ISBN 978-80-271-6704-3 (ePub)

ISBN 978-80-271-6703-6 (pdf)

ISBN 978-80-271-3508-0 (print)

Obsah

Předmluva	7
Úvod	9
1 Autonomie ženy	11
1.1 Autonomie ženy během porodu	12
1.2 Práva žen během porodu	14
1.2.1 Právo na informovanost	15
1.2.2 Právo na přítomnost blízké osoby	16
1.3 Potřeby žen během porodu	16
2 Respektující péče během porodu	19
2.1 Kontrola rodičky nad porodním procesem	20
2.1.1 Spoluúčast rodičky na rozhodování	22
2.1.2 Porodní plán	22
2.2 Podpora fyziologie a přirozených procesů porodu	25
2.2.1 Respektování přirozeného tempa porodu	26
2.2.2 Možnost rodičky zvolit si porodní polohu	27
2.3 Podpora bondingu po porodu	29
3 Přístup zdravotníků při poskytování respektující péče během porodu	32
3.1 Charakteristiky poskytovatelů respektující péče	33
3.2 Poskytování respektující péče porodní asistentkou	36
4 Nerespektující péče během porodu	39
4.1 Příčiny nerespektující péče	40
4.2 Důsledky nerespektující péče	43
4.2.1 Úzkost a strach	44
4.2.2 Posttraumatická stresová porucha	45
5 Zkoumání respektující péče během porodu – výzkum	48
5.1 Cíle výzkumné studie	48
5.2 Výzkumný soubor	49
5.3 Metodika výzkumné studie	51
5.4 Výsledky výzkumné studie	53

5.4.1	Míra respektování autonomie žen během porodu ze strany zdravotníků	53
5.4.2	Respektující péče během porodu ze strany zdravotníků	55
5.4.3	Spokojenost rodiček s porodem a s porodní péčí	55
5.4.4	Souvislost mezi mírou autonomie žen během porodu a vybranými faktory	58
5.4.5	Souvislost mezi mírou autonomie žen a respektující péčí během porodu ze strany zdravotníků	60
5.4.6	Souvislost mezi mírou autonomie žen během porodu a spokojeností s porodem a porodní péčí	65
5.5	Diskuse	66
Závěr		79
Seznam literatury		82
Seznam použitých zkratk		101
Z recenzních posudků		103
Rejstřík		104
Souhrn		106
Summary		107

Předmluva

Porod představuje výjimečný okamžik, se kterým se pojí množství očekávání a někdy i hodně frustrace. Rodička je během porodu mimořádně citlivá na všechno, co se kolem ní děje. Jedná se o chvíli zrodu nového života, jejího dítěte. Moment, který si žena navždy zapamatuje. Porodní zkušenost může mít pro ni krátkodobý, ale i dlouhodobý vliv na její psychické a fyzické zdraví. Uspokojivý porodní zážitek přispívá u žen k sebeúctě, posiluje jejich psychickou odolnost v rodičovství a usnadňuje adaptaci na mateřskou roli. Každá rodička je výjimečná, má svůj vlastní příběh, prožívá tuto chvíli individuálně, a proto kromě dodržování standardů je zapotřebí individuální přístup a flexibilita. Přestože zdravotníci i žena mají stejný cíl – porodit zdravé dítě v průběhu úspěšného nekomplikovaného porodu, jejich pozice a celková situace se výrazně liší. Zatímco zdravotník je na své „domácí půdě“, je profesionál a především si chce zodpovědně odvést svou práci, na druhé straně je žena, která se nachází ve zcela odlišné situaci, a to pod vlivem hormonálních procesů, bolesti, strachu, očekávání, ale zejména před zcela jedinečnou událostí, která ji může naplnit, posílit v její nové roli matky nebo naopak může způsobit hluboké zklamání, dokonce až traumatický zážitek. Zdravotníci by měli přihlížet ke skutečnosti, že žena se cítí oslabená. Je třeba ji proto podpořit, posílit její důvěru v její přirozenou schopnost porodit. Povzbudit ji, že je to právě ona, která přivádí na svět dítě, a proto má právo autonomně být účastná procesu porodu. Empatie, vstřícnost, dostupnost zdravotníků, informovanost, správná komunikace, možnost spoluúčasti rodičky na rozhodování a její kontrole nad porodním procesem, ochrana intimity, soukromí, respektování fyziologie porodu a jeho vlastního tempa, vyhýbání se zbytečným zásahům do porodního procesu, respektování osobních přání rodičky zajištění prostředí, kde se žena bude moci pohybovat, svobodně si vybrat polohu pro porod dítěte, či vytvoření podmínek pro podporu bondingu mezi matkou a dítětem podle doporučených postupů jsou významné součásti respektující péče.

Za poslední období dochází stále častěji k rozporům mezi zdravotníky a rodičkami a to zvláště vlivem sociálních sítí, kde se ženy navzájem podporují v odvážné myšlence, že si mohou porod řídit samy, že zdravotníci mají povinnost řídit se bezvýhradně podle jejich přání a že všechny zásahy do porodu jsou vždy škodlivé apod.

Stejně jako jsou respekt a úcta důležité pro rodičku, jsou důležité i pro poskytovatele porodnické péče při vykonávání jejich náročné a zodpovědné práce. Respekt, úcta a důvěra ke zdravotníkům ze strany rodiček jsou pro ně posilující a vedou k pocitu smysluplnosti jejich práce, jakož i k následnému poskytování respektující péče.

Věříme, že publikace přispěje k většímu respektu a úctě v porodnictví.

autorky

Úvod

Monografie přináší jedinečný a komplexní pohled na problematiku respektu a úcty v porodnictví z hlediska vědecky ověřených poznatků. Cílem této vědecké publikace je zprostředkovat poskytovatelům porodnické péče pohled na respektující péči během porodu, jejímž středem je rodící žena a její dítě. Základem a jedním ze základních pilířů zdravotní péče o ženu během porodu by mělo být poskytování respektující péče, uznání ženy jako jedinečné bytosti, uspokojení jejích individuálních potřeb, přihlížení k jejímu emocionálnímu stavu, důstojnosti, autonomii a podílení se na vytváření pozitivní zkušenosti s porodem, což je v klinické praxi často přehlíženo. Podle WHO byly uctívá, respektující péče a autonomie žen vyzdvíženy jako hlavní složky vysoce kvalitní péče.

Obsah monografie je rozdělen do pěti kapitol. První kapitola se zabývá autonomií ženy, zvláště její autonomií během porodu, jejími právy a potřebami. Druhá kapitola popisuje respektující péči během porodu, konkrétně se věnuje spoluúčasti rodičky na rozhodování, kontrole rodičky nad porodním procesem, porodnímu plánu, podpoře fyziologie a přirozených procesů porodu a podpoře bondingu po porodu. Ve třetí kapitole se zabýváme přístupem zdravotníků při poskytování respektující péče během porodu, blíže uvádíme potřebné charakteristiky poskytovatelů respektující péče a zvláště se věnujeme poskytování respektující péče porodní asistentkou. Čtvrtá kapitola popisuje nerespektující péči během porodu, její příčiny a důsledky. Pátá kapitola představuje výzkumnou část monografie, která obsahuje výsledky originální studie zaměřené na zkoumání respektující péče během porodu. V podkapitolách jsou popsány cíle výzkumné studie, výzkumný soubor, metodika, výsledky a diskuse. V závěru jsou shrnuty výsledky studie a navržena doporučení pro praxi.

Monografie je určena pro odbornou veřejnost, zvláště pro poskytovatele porodnické péče – pro lékaře (gynekology-porodníky), porodní asistentky, sestry i pro psychology, pedagogy v oboru porodní asistence, ošetrovatelství. Může být přínosem i pro studenty porodní asistence, ošetrovatelství v pregraduální a postgraduální přípravě, pro laickou veřejnost (těhotné ženy) se zájmem o vědecky podložené informace o respektující péči o rodičku během porodu.

1 Autonomie ženy

V civilizovaných zemích se v současné době stále méně setkáváme s předsudky vůči ženám, které zastávají významné pozice v různých oblastech společenského života. Dnes jsou již práva žen chápána jako integrální a nedílná součást univerzálních lidských práv, avšak nebylo tomu tak vždy a cesta k takovému výsledku byla v historii poměrně dlouhá a nesnadná. Bohužel, v některých zemích stále neplatí plnohodnotná rovnost mezi mužem a ženou a ženy jsou podceňovány (Meso-choritisová, 2018).

Autonomie (nezávislost) se považuje za nezbytnou pro rozhodování v různých situacích zdravotní péče, od hledání a využívání zdravotní péče až po výběr z možností léčby (Osamor, Grady, 2016).

V literatuře o zdraví matek se rozhodovací schopnosti žen v oblasti využívání zdravotnických služeb často diskutují pomocí konceptu autonomie (Woldemicael, Tenkorang, 2010).

I když o autonomii žen se často hovoří v mnoha studiích, zejména o reprodukčních otázkách, neexistuje jediná široce akceptovaná definice, která představuje více dimenzí autonomie (Woldemicael, Tenkorang, 2010). Adhikari, Sawangdee (2011) autonomii definují jako schopnost a svobodu jednat nezávisle. Autonomie zahrnuje schopnost žen formulovat strategická rozhodnutí, kontrolovat zdroje a podílet se na rozhodování. Vědci také identifikovali některá z přímých opatření autonomie žen, mezi něž patří přístup ke zdrojům a kontrola nad nimi, účast na ekonomických rozhodnutích, sebeúcta a mobilita.

Autonomie žen je multidimenzionální koncept, který zahrnuje kontrolu nad zdroji (fyzickými, lidskými, intelektuálními a finančními) a ideologiemi (víra, hodnoty, postoje, vnitřní síla, sebeúcta a sebedůvěra), což s sebou nese zvýšené sebevědomí a vnitřní transformaci vědomí člověka. Toto umožňuje ženě překonat vnější bariéry a získat přístup ke zdrojům nebo změnit tradiční ideologie (Tiruneh et al., 2017).

V mnoha společnostech, zejména v rozvojových zemích nebo zemích s nízkým příjmem, postavení žen často omezuje jejich autonomie a schopnost rozhodovat o mnoha aspektech jejich vlastního života. Závisí to na sociálních strukturách, které přísně definují role mužů a žen a jsou obvykle zakotveny v náboženských, kmenových a sociálních tradicích. Tato omezení často definují okolnosti, za kterých mají nebo nemají ženy autonomie při rozhodování o vlastním zdraví (Osamor, Grady, 2016).